

56

FEB | MA | APR | MEI 2016

www.vriendeniff.be
vriendeninflandersfields@ieper.be

Postadres VIFF
Kenniscentrum IFFM
Sint-Maartensplein 3, B-8900 Ieper
057 / 23 94 50

Klantnr. 1845938
Erkenningsnummer: P3A9021

EDITORIAAL

Editoriaal02

Kalender 2016

02 - 03

ONTROERPARCOURS

Bedankt, Antoon (Geert Spillebeen)

04

DE NAMENLIJST

Vluchtelingen, vaak vergeten slachtoffers (Pieter Trogh)

06

IN DE KIJKER

Birtley-Elisabethville, Belgisch dorp in Engeland (Jan Breyne)

08

PORTRET

Onze eerste vrijwilliger, Roger Verbeke (Piet Chielens)

12

HISTORISCHE RUBRIEK

Peter Kollwitz sneuvelde tweemaal (André Gysel)

15

WE REMEMBER

Morton Augustus Cameron (Patrick Boone)

30

Gedenkplaat voor de Ierse Damen op de vlucht (Geert Spillebeen)

32

IN DE KIJKER

Zitten wij opnieuw in een wagen zonder remmen ? (Jan Durnez)

34

UIT DE LETTEREN GELICHT

Zij, die stil het graf in gaan ... (Chris Spriet)

36

16 jaar toen ik ten strijde trok (Chris Spriet)

37

Oorlog en Haiku (Willy Callens)

38

BOEKENRUBRIEK

Ian Kershaw, de afdeling in de hel (Johan Gheeraert)

39

Verminkte Stilte (Luc De Munck)

41

De Info.Bel in het Kenniscentrum IFFM (Roger Verbeke)

43

Redactieraad

Jan Breyne (janbreyne@telenet.be)
redactieverantwortelijke

Annie Decoene (anniedecoene@hotmail.com)
Marc Dejonckheere (marc2.dejonckheere@telenet.be)
Ludwich Devlieghere (ludwich.devlieghere@pandora.be)
Gilbert Ossieur (gilbert.ossieur@skynet.be)
Geert Spillebeen (geert.spillebeen@euronet.be)
Freddy Rottey (frottey@yahoo.com)
Pieter Trogh (pieter.trogh@ieper.be)

Verantw. uitgever

Gilbert Ossieur, gilbert.ossieur@skynet.be
Wieltje 11, 8900 Ieper

Vorm B.A.D

Auteurs zijn verantwoordelijk voor hun tekst. Voor gehele of gedeeltelijke overname is toestemming van de auteur vereist. Deadline voor volgende aflevering: 31 maart 2016. Mail uw bijdrage naar flash@vriendeniff.be.

 www.facebook.com/VriendenFriendsIFF
 twitter.com/VIFF_IFFM_leper

VERMINKTE STILTE

De Belgische invalide soldaten van de Grootte Oorlog

Onder deze titel verscheen bij de Presses universitaires de Namur een boek van Christine Van Everbroeck, directeur a.i. van het Legermuseum, en Pieter Verstraete, docent historische pedagogiek aan de KU Leuven. In dit boek - geïllustreerd met een aantal door VIFF-lid Chris Spriet vertaalde oorlogsgedichten over het thema invaliditeit - wordt aandacht besteed aan het nog weinig bekende verhaal van de fysiek en psychisch gehandicapte soldaten, zowel tijdens als kort na de Eerste Wereldoorlog. Omdat het verhaal van de psychisch gehandicapte soldaten al uitvoerig aan bod kwam in de tentoonstelling *Oorlog&trauma* en de bijbehorende catalogus (die overigens niet in de bibliografie wordt vermeld), focust deze bespreking vooral op het verhaal van de fysiek verminkten.

'TERUG IN DE HERINNERING BRENGEN'

In hun inleiding geven de auteurs aan dat ze in hun boek de stilte willen bestuderen die vandaag rond de Belgische invalide soldaten hangt, en stellen ze zich tot doel om via hun verhalen en ervaringen te zoeken naar de redenen waarom hun bestaan nu grotendeels door stilte wordt omgeven. Het is misschien een wat ongewone doelstelling voor een wetenschappelijk werk, maar de auteurs laten er meteen geen twijfel over bestaan dat ze de fysiek en/of psychisch invalide Belgische soldaten met hun boek *'terug in de herinnering willen brengen'* (p. 23). Met de nadruk op terug, omdat deze invalide soldaten na de Tweede Wereldoorlog volledig uit de publieke herinnering zijn verdwenen.

5.276 FYSIEK VERMINKTE SOLDATEN

Het boek staat uitvoerig stil bij de heropvoeding van Belgische fysiek verminkte soldaten tijdens de oorlog. Van Everbroeck en Verstraete merken allereerst terecht op dat er - in tegenstelling tot een aantal buitenlandse voorbeelden - geen studie bestaat over de situatie van de verminkten in het Belgisch leger. De voornaamste bron is het in 1932 verschenen overzichtswerk van inspecteur-generaal van de medische dienst van het leger Léopold Mélis *Contribution à l'Histoire du Service de Santé de l'Armée au cours de la guerre 1914-1918*. Mélis vermeldt daarin dat eind 1918 in totaal 5276 soldaten invalide of ongeschikt voor de legerdienst zijn verklaard, waaronder 1649 geamputeerden.

HEROPVOEDINGSINSTITUTEN IN SAINTE-ADRESSE EN PORT-VILLEZ

Heel wat van deze invalide soldaten kwamen tijdens de oorlog terecht in twee heropvoedingsinstituten, die werden opgericht in Noord-Frankrijk: het zogenaamde invalidendepot in Sainte-Adresse (waar de Belgische regering zich sinds oktober 1914 bevond) en het professionele heropvoedingsinstituut voor Belgische oorlogsverminkten in Port-Villez. Het eerste werd in november 1914 opgericht door Kamervoorzitter Frans Schollaert. Oorspronkelijk ontstaan in de liefdadigheidssfeer, ontloopte het zich al snel tot een heropvoedingsinstituut waar de soldaten meerdere beroepen konden aanleren en een aantal algemene vakken konden volgen. Na enige tijd bleek het instituut van Sainte-Adresse niet in staat om de voortdurende toestroom van verminkte soldaten op te vangen. Daarom besliste minister van Oorlog Charles de Broqueville in juni 1915 om zelf een heropvoedingsinstituut op te richten in Port-Villez, vlakbij de verbindingsweg tussen Rouen en Parijs. Onder leiding van Leo De Paeuw - die in 1917 een spraakmakend boek over zijn opvoedkundige ervaringen publiceerde - werden hier zowel technische, administratieve en publieke beroepen aangeleerd. Het domein kon onderdak bieden aan zo'n 1500 verminkten, het boek maakt niet duidelijk hoeveel invalide soldaten er effectief een opleiding hebben gevolgd. Wat we wel weten (maar het wordt jammer genoeg niet vermeld) is dat de verminkte soldaten er schilderles konden volgen bij Achille Van Sassenbrouck, een van de bekendste frontschilders, die zelf in december 1915 bijna het zicht had verloren.

GEDECENTRALISEERDE AANPAK NA DE EERSTE WERELDOORLOG

Na de oorlog kwamen de invalide soldaten van Port-Villez, die niet naar hun families konden terugkeren, terecht in het *Institut des Soldats Invalides* in het Parmentierpark in Woluwe. Dit instituut had trouwens tijdens de oorlog al dienst gedaan

als heropvoedingsgesticht voor verminkte soldaten die in België waren achtergebleven. Het boek vermeldt echter niet hoeveel invaliden in dit instituut werden opgevangen. Wel wordt opgemerkt dat het instituut in Woluwe, samen met het instituut voor oorlogsblinden in Watermaal-Bosvoorde (waarover eind 2015 een kleine maar boeiende tentoonstelling te bezichtigen was in het BELvue museum in Brussel, de teksten daarvan zijn overigens nog steeds te raadplegen via de website oorlogsblinden.be), het enige voorbeeld is van een gecentraliseerde aanpak, waarbij invalide soldaten op een centrale plek in België hun vooroorlogse opleiding konden vervolledigen. Na de oorlog werd immers vooral geopteerd voor een gedecentraliseerde aanpak, waarbij invaliden hun heropleiding gingen volgen in een instelling die dicht bij huis lag. Het is wel jammer dat het boek geen voorbeelden geeft van dergelijke decentrale instellingen, hierbij kan bijvoorbeeld verwezen worden naar het privé-hospitaal van oorlogschirurg Antoine Depage, waar verminkte soldaten uit het Brusselse - zoals de befaamde vliegenier Willy Coppens - na de oorlog vanuit de hospitalen L'Océan in De Panne en Vinkem werden ondergebracht.

'EEN AFSCHRIKKEND EFFECT'?

De 'verminkte stilte' waar de titel van het boek naar verwijst kan tweevoudig worden geïnterpreteerd: de stilte waarmee de verminkten zeker sinds de tweede helft van de twintigste eeuw worden omgeven, en de hogervermelde doelstelling van het boek om die stilte te doorbreken en opnieuw ruimte te geven aan de verhalen die ermee samenhangen. Zijn de auteurs daarin geslaagd? Hun boek is zeker een verdienstelijke poging om een *status questionis* te maken van het onderzoek over en het verhaal van de reïntegratie van de Belgische invalide soldaten tijdens en vlak na de oorlog, tegelijkertijd is het ook een uitnodiging om verder onderzoek te doen naar hun lot. De auteurs schuiven de incompatibiliteit tussen de verminkte lichamen en geesten van de Eerste Wereldoorlog en de dominante politieke en economische inzet van de herdenkingsactiviteiten als hypothese naar voren om de hedendaagse stilte rond de Belgische invaliden te verklaren: verminkte soldaten 'zouden een afschrikkend effect kunnen hebben op het aantal bezoekers dat onze contreien tussen 2014 en 2018 wil aantrekken' (p. 165). Bewijst het succes van *Oorlog&trauma* niet dat van een dergelijk afschrikkend effect niet of nauwelijks sprake is?

Pieter VERSTRAETE en Christine VAN EVERBROECK, *De verminkte stilte. De Belgische invalide soldaten van de Grote Oorlog*, Presses universitaires de Namur, Namen, 2014, 200 p., ISBN 978-2-87037-786-4, 35 €

Luc De Munck